

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

Карпенко Ганна Леонідівна

УДК 351.713.001.5 (477)

**ЕКСПЕРТИЗА В МИТНІЙ СПРАВІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ
АСПЕКТ**

Спеціальність 12.00.07– адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Додін Євген Васильович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри морського та митного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Шкарупа Віктор Костянтинович,
Національна академія державної податкової
служби, завідувач кафедри фінансового і
адміністративного права

кандидат юридичних наук, доцент
Калаянова Любов Вікторівна,
Кіровоградський юридичний інститут
Харківського національного університету внутрішніх
справ професор кафедри криміналістики і
кримінального процесу

Захист відбудеться 3 липня 2007 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 31 травня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.Р. Біла

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Створення самостійної митної справи є одним із найважливіших досягнень суверенної України. Розвиток ринкових відносин, втілення міжнародних митних стандартів, правил та норм суттєво змінили зміст митної справи, у зв'язку з чим ст. 3 Митного кодексу України визначила нове поняття митної справи. Митна справа – це різнофункціональна діяльність значного кола державних органів та установ із встановлення порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, а також організація дотримання цього порядку. Ця різноманітна діяльність органів та посадових осіб потребує використання спеціальних знань, що виходять за межі знань, якими повинні володіти суб'єкти, від котрих залежить прийняття рішень щодо переміщення предметів через митний кордон України та для боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил.

Використання спеціальних знань у митній справі є об'єктивною необхідністю. У дисертації стверджується, що основна частина спеціальних знань використовується в митній справі при прийнятті рішень щодо дозволу переміщення товарів і лише незначну частину використовують органи та особи, які задіяні в митній справі до правоохоронної діяльності, тобто в боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил. На жаль, у нашій правовій літературі на це не звертається увага, тому підстави процедури призначення та організації використання спеціальних знань у прийнятті управлінських рішень zostалися поза увагою науковців та законодавця. Зосталися поза увагою й особливості діяльності митних лабораторій, установ та осіб, які залучаються до проведення експертиз у митній справі (товарознавчої, екологічної, фітосанітарної тощо), а також вплив висновків цих експертних закладів на прийняття обґрунтованого та законного рішення. Це обумовило відсутність належного правового регулювання залучення експерта та спеціаліста для вирішення питань щодо законного та обґрунтованого переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон, невизначеність стану митних лабораторій, невизначеність експертних висновків цих лабораторій при розгляді справ про боротьбу з контрабандою та порушеннями митних правил.

Теоретичною базою дисертаційного дослідження є праці як українських вчених, так і вчених зарубіжних країн, зокрема адміністративно-правових наук (В.Б. Авер'янова, А.П. Альохіна, Д.М. Бахраха, І.П. Голосніченко, Ю.М. Дьоміна, С.В. Ківалова, Д.В. Приймаченко, В.К. Шкарупи), криміналістики (Р.С. Белкіна, В.П. Колмакова, В.О. Комахи, О.Р. Россинської, З.М. Соколовського, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько), кримінально-процесуального права (Ю.П. Аленіна), а також праці, які безпосередньо стосувалися проблем правового статусу спеціалістів та експертів у митній справі (Б.М. Габричидзе, Є.В. Додіна, В.Г. Драганова, Є.В. Жиряєвої,

Л.В. Калайнової, А.Н. Козиріна, В.В. Прокопенка, О.П. Федотова тощо). Однак, незважаючи на розгляд у працях останніх статусу спеціалістів та експертів, в основному вони дослідили проблеми проведення експертизи у справах про контрабанду та порушення митних правил. Багатофункціональна діяльність митної служби потребує не тільки дослідження застосування спеціальних знань під час розгляду справ про порушення в митній справі, а і при прийнятті рішення відносно дозволу переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, яке має значну специфіку.

Вивчення та аналіз праць зазначених науковців дали змогу визначити й оцінити стан досліджуваної проблеми, виявити та дослідити питання застосування висновків експертів та спеціалістів у митній справі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні проблеми дисертації досліджувалися в межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри морського та митного права Одеської національної юридичної академії “Організаційно-правові основи митної та морської політики”, які, у свою чергу, є частиною загальної проблеми дослідницької роботи, що розробляє Одеська національна юридична академія в рамках загальнонаукової тематики “Правові проблеми становлення і розвитку сучасної Української держави” (державний реєстраційний номер 0101U001195).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є аналіз та комплексне вивчення нормативної бази, що визначає статус спеціалістів, експертів та експертних органів у процесі провадження митної справи, форми та методи їхньої діяльності.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі основні задачі:

визначити поняття “митна справа” та загальні умови її здійснення у зв'язку із набранням чинності новим Митним кодексом України;

розкрити зміст понять “спеціальні знання в митній справі” та “експертиза в митній справі”;

визначити місце і роль “експерта” та “спеціаліста” у здійсненні митної справи, їхній процесуальний статус;

виявити та дослідити загальні засади призначення та проведення експертизи в митній справі;

визначити місце експертних закладів митної служби в системі експертних закладів та осіб, спеціальні знання яких використовуються в митній справі;

дати характеристику експертним підрозділам митної служби (Центральному митному управлінню лабораторних досліджень та експертної роботи та іншим підрозділам цієї гілки митної служби);

вивчити та узагальнити практику роботи експертних підрозділів митної служби;

охарактеризувати особливості процедури проведення експертних досліджень при вирішенні питань класифікації товарів, що переміщуються через

митний кордон України;

показати особливості процедури проведення експертних досліджень у справах про контрабанду та порушення митних правил;

з урахуванням вад і колізій у чинній нормативній базі, тенденцій розвитку адміністративістики розробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, яке регулює організацію та проведення експертизи в митній справі, з урахуванням комплексного аналізу правоохоронної та правозастосовної діяльності митних органів;

визначити практичне та теоретичне значення використання висновків для митної справи, заснованих на спеціальних знаннях, які надають органи, що належать до різних державних та недержавних експертних установ.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що складаються з приводу проведення експертиз у митному провадженні, практика використання висновків експертизи в правозастосовній діяльності митних органів.

Предметом дослідження є вітчизняна і зарубіжна нормативна база, що регламентує особливості, підстави та процедури призначення і проведення експертиз; статус експертних органів, експертів, спеціалістів та осіб, що не належать до митної служби в митному провадженні.

Методи дослідження. У процесі аналізу завдань, які охоплює дисертаційне дослідження, було використано відповідні загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання. Основу методологічної конструкції всієї дисертаційної роботи складає системний аналіз, який і визначив стратегію дослідження у сфері митно-правового регулювання інституту експертизи. Методи вибрані з урахуванням поставленої мети, визначених задач, об'єкта і предмета дослідження. Їх застосування має комплексний характер, що дозволило найбільш адекватно відобразити діалектику розвитку інституту митної експертизи в реальній дійсності, його функції, місце, роль та значення.

Серед найважливіших із них слід виділити такі. За допомогою логіко-семантичного методу сформульовано та поглиблено понятійний апарат, що використовується в дослідженні. Діалектичний метод пізнання процесів, що відбуваються у сфері реалізації митної політики держави за участі митних органів, дозволив простежити розвиток інституту митної експертизи: зміну її змісту, кола експертних закладів, напрями їхньої роботи, взаємодію митних лабораторій із митними органами тощо. Історичний та логічний методи, які забезпечили багатостороннє висвітлення становлення та генезис інституту експертизи та, як наслідок, пізнання його об'єктивної логіки й логічне вивчення за допомогою реконструкції історії його створення і закріплення. Використання системно-структурного методу дозволило дослідити структуру організації та діяльності експертних установ митної служби України. Функціональний метод використовувався для вивчення функцій експертів та спеціалістів у митній справі. Стан правового забезпечення діяльності експертних

установ митної служби України вдалося з'ясувати за допомогою методу нормативно-логічного аналізу. Методи аналізу та синтезу дали змогу усвідомити різноманітне в правовому забезпеченні використання спеціальних знань у реалізації митної справи, форм та методів їх застосування, виявити внутрішні тенденції та можливості розвитку цього правового інституту, а потім з'єднати вивчені компоненти складного явища.

Емпіричною основою дослідження були Конституція України, Цивільно-процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс адміністративного судочинства України, Кримінально-процесуальний кодекс України, Митний кодекс України, Закон України "Про судову експертизу" та відомчі акти Державної митної служби щодо експертної діяльності, а також вивчення практики діяльності Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи, експертних підрозділів регіональних митниць, митниць.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація за сутністю, змістом і характером є першим комплексним монографічним дослідженням правової природи та змісту інституту експертизи в митному провадженні, в якому сформульовано нові наукові положення і висновки, що виносяться на захист, зокрема:

визначено поняття та зміст митної справи в Україні у зв'язку з прийняттям нового Митного кодексу України;

зроблено висновок відносно необхідності використання спеціальних знань при здійсненні митної справи;

визнана роль, значення та місце експертних досліджень при здійсненні митної справи;

дана характеристика системи лабораторних досліджень та роботи митної служби, їхніх повноважень та взаємовідносин з органами митної служби;

дана характеристика процедурі митних досліджень та експертній роботі у справах про контрабанду та порушення митних правил;

визначено особливості проведення митних досліджень та проведення експертиз при прийнятті управлінських рішень у митній справі;

дана характеристика ролі, місця та статусу митного експерта;

дана характеристика ролі, місця та статусу спеціаліста, за участі якого здійснюється митний контроль;

визначено місце в провадженні митної справи спеціальних видів експертиз (екологічної, фітосанітарної, радіологічної, визначення культурних та історичних цінностей та інших видів експертиз), які є необхідними при здійсненні контролю за переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертаційному дослідженні положення, узагальнення, висновки та пропозиції мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для науки митного права, правотворчої діяльності та практики діяльності митних органів:

у науково-дослідній сфері – результати, які становлять теорію та практику використання експертних досліджень у сфері реалізації митної політики держави в цілому, можуть бути підставами для подальшого дослідження цих проблем;

у сфері правотворчості – сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані в діяльності компетентних органів під час реформування законодавства, що регулює експертну діяльність, зокрема при підготовці змін та доповнень до Митного кодексу України, Закону України “Про судову експертизу”, інших законодавчих та підзаконних нормативних актів;

у правозастосовній діяльності – використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність експертної діяльності митних органів, спрямованої на реалізацію митної політики держави;

у навчальному процесі – матеріали дисертаційного дослідження можна використовувати для підготовки підручників та навчальних посібників з дисципліни “Митне право України”, спецдисципліни “Експертиза в митній справі”, а також під час викладання зазначених дисциплін в Одеській національній юридичній академії;

у правовиховній сфері – положення і висновки дисертації можуть бути використані в роботі з підвищення рівня правової та професійної культури посадових осіб митних органів та населення.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації було повідомлено на засіданнях кафедри морського та митного права Одеської національної юридичної академії. Результати дослідження доповідалися й обговорювалися на міжнародних та міжвузівських конференціях: 9-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів ОНЮА (м. Одеса, квітень 2006 р.); IV Всеукраїнській науковій конференції молодих науковців, аспірантів і студентів, присвяченій пам’яті видатних учених-юристів П.О. Недбайла, О.В. Сурілова, В.В. Копейчикова (м. Одеса, листопад 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Другі Прибузькі юридичні читання” (м. Миколаїв, листопад 2006 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми вдосконалення професійної підготовки фахівців з митної справи” (м. Дніпропетровськ, листопад 2006 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення” (м. Сімферополь, грудень 2006 р.); 10-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу і аспірантів ОНЮА (м. Одеса, квітень 2007 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження знайшли відображення в дев'ятьох наукових статтях, чотири з яких опубліковано у фахових виданнях, що входять до переліку наукових видань, затверджених ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних нормативних матеріалів і інших джерел (204 найменувань), п'яти додатків. Загальний обсяг роботи складає 181 сторінка, із них обсяг основного тексту – 163 сторінки, обсяг використаних джерел – 18 сторінок, додатків – 7 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок з науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача в їх одержанні, апробація результатів дисертації та публікації.

Перший розділ “Митна справа у структурі діяльності держави”, що складається з двох підрозділів, присвячено визначенню поняття та аналізу процесів розвитку теоретико-методологічних засад формування митної справи та реалізації митної політики держави.

У **підрозділі 1.1. “Поняття митної справи”** згідно з поставленими метою та задачами роботи досліджується генезис поняття “митна справа” в правовому полі України та його визначення на сучасному етапі. Досліджено етапи розвитку митної справи та визначаються важливі для висвітлення напрями розвитку митної справи в Україні, історико-правові факти, а саме початок формування митної справи в Україні та основоположні акти щодо регулювання митних відносин на різних етапах її розвитку.

У дисертації підкреслюється, що в першому Митному кодексі України 1991 року не визначалось поняття митної справи. Спробу розкриття цього поняття зробили С.В. Ківалов та Б.А. Кормич. Під впливом цих розробок у ст. 3 Митного кодексу України 2002 року дається визначення поняття митної справи, але це робиться за допомогою переліку найбільш важливих діянь, які складають зміст поняття митної справи.

Вважається, що за цим переліком залишилися деякі важливі напрями роботи різних державних органів, за допомогою яких виконуються завдання митної справи. До їх числа належать інформаційна і правоохоронна діяльність, підприємництво, зовнішньоекономічне співробітництво. Тобто в роботі не пропонується якісно нове поняття цього виду державної діяльності, а вважається за необхідне розширити перелік дій, що викладені у ст. 3 Митного кодексу України, за допомогою включення інших напрямів роботи відповідних

державних органів, що їх вказала здобувач, які нині вже набули значного впливу в реалізації митної політики України.

У *підрозділі 1.2. “Правові основи митної справи”* визначаються поняття та структура загальних засад правового регулювання здійснення митної справи в Україні. Досліджуються проблематика наявності колізій та невідповідності сучасним вимогам здійснення митної справи фундаментального нормативно-правового акта у сфері митної справи, яким є Митний кодекс України. За допомогою системно-структурного аналізу розглянуто сутність та особливості, які притаманні сукупності правових норм, що регулюють митну справу, нормативних актів глави держави, актів Кабінету Міністрів України, підзаконних нормативних актів Державної митної служби України та міжнародної нормативної бази. Також визначається митна справа в аспекті багатопланової державної діяльності, здійснювати яку може не один, а сукупність державних органів.

Проводиться аналіз сучасного стану судової практики в Україні по спорах за участі митних органів та їх вплив на формування правової основи митної справи та практику застосування актів, що складають цю основу.

Другий розділ “Передумови необхідності використання експертизи в митній справі” складається з чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню правового статусу експертних установ та експертів у митній справі, а також необхідності експертизи в митній справі, теоретичним та практичним проблемам її використання, визначенню правових засад експертизи та експертних висновків, з’ясуванню їхнього змісту та правової природи.

У *підрозділі 2.1. “Визначення поняття та правові засади експертизи в митній справі”* досліджено застосування спеціальних знань у процесі митного оформлення, митного контролю й у справах про контрабанду та порушення митних правил. При цьому автор також досліджує загальні засади здійснення експертизи в митній справі.

Відмічається, що для вирішення різноманітних питань, пов’язаних з прийняттям рішень щодо переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, а також для порушення провадження у справах про контрабанду та митних правопорушень, окрім загальновідомих знань, якими повинні володіти співробітники митних органів, необхідно також застосовувати і спеціальні знання, які в правовій літературі визначаються як сукупність відомостей, отриманих у результаті спеціальної підготовки, що дадуть можливість їхньому володареві аргументовано вирішувати ті або інші питання, які виникають у відповідній сфері. Це обумовлює залучення до здійснення митної справи осіб, які законодавством названі “спеціаліст” та “експерт”.

У дисертації відмічається, що правовий статус цих осіб визначається актами Держмитслужби, оскільки Закон України “Про судову експертизу” не включає цих осіб та підрозділи, в яких вони працюють, до переліку експертних

закладів, правовий статус яких регламентує цей Закон. Відмічається, що основним завданням експертів у митній справі є надання висновків щодо можливості прийняття рішення відносно переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Здобувач відмічає, що специфіка завдань експерта для вирішення питань щодо прийняття управлінського рішення відрізняється від завдань експерта, який залучається для вирішення питань відносно порушення справ про контрабанду та митних правопорушень, тому їхня діяльність регламентується різними нормативно-правовими актами Державної митної служби, в яких визначаються особливості роботи в залежності від завдань, які вони виконують, змісту висновків та особливості їх значення для митної справи.

Відмічається необхідність включення митних лабораторій до системи експертних закладів, які визначає Закон України “Про судову експертизу”.

У підрозділі 2.2. “Значення висновків експертних органів для вирішення спірних питань у митній справі” визначаються різні правові наслідки висновків експертних органів для вирішення таких питань.

Висновки експертних закладів (не тільки митних, а й інших закладів, за допомогою яких приймається рішення щодо переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, наприклад санітарних, екологічних та інших закладів) є головними доказами, які кладуться в основу прийняття управлінського рішення, у той час як висновки цих самих закладів є тільки одним із видів доказів у справах про контрабанду та порушення митних правил, до того ж вони при розгляді цих справ підлягають перевірці експертними закладами, які зазначені в Законі України “Про судову експертизу”, тобто висновки експертних закладів митних органів у кримінальних та адміністративних справах слід розглядати як внутрішні документи, що не визнаються судовими органами при вирішенні зазначених справ як докази.

У підрозділі 2.3. “Особливості проведення експертизи згідно з митним законодавством” вказано на те, що особливістю експертизи в митній справі є різні види процесуального оформлення процедури підготовки та проведення експертизи в залежності від специфіки діяльності в митному провадженні та здійсненні правоохоронних функцій. Це також пов’язано з неоднорідністю правозастосовної діяльності митних органів. Завдання митної служби обумовлює застосування митними органами як санкції, так і диспозиції правових норм, а це обумовлює різні правові наслідки: застосування санкції є притягненням до адміністративної відповідальності; застосування диспозиції – це прийняття рішення щодо вирішення питання відносно переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України. Тому, оскільки застосування санкцій митними органами здійснюється відповідно до чинного адміністративно-деліктного законодавства, то статус експерта в провадженні у справах про порушення митних правил повинен бути встановлений Кодексом

України про адміністративні правопорушення. Однак статус експерта у справах про порушення митних правил, встановлений ст. 369 Митного кодексу України, відрізняється від статусу експерта, встановленого ст. 273 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У підрозділі 2.4. “Правовий статус експертних установ та експертів у митній справі” аналізується правове регулювання діяльності експертних установ та експертів у митній справі.

Досліджено основні напрями діяльності Управління, регіональних відділень та основні завдання Управління, якими, згідно з Положенням про Центральне митне управління лабораторних досліджень та експертної роботи, затвердженого наказом Державної митної служби України від 29.03.04 р. № 220, є проведення лабораторних досліджень, експертиз, прийняття рішень про класифікацію товарів згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі УКТ ЗЕД) для забезпечення здійснення митного контролю тощо.

Визначається система митних лабораторій Державної митної служби України, які діють і працюють на основі Положень про Центральне митне управління лабораторних досліджень та експертної роботи і Положення про митні лабораторії, які затверджуються наказами спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи, та відзначається необхідність більш детального врегулювання статусу Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи.

Пропонується внесення змін у зміст ст. 18 Митного кодексу України до його фактичного стану, оскільки в ньому йдеться про митні лабораторії, які вже не існують.

Третій розділ “Використання експертних висновків у правозастосовній діяльності митних органів” визначає практичні та теоретичні засади використання експертних висновків у правозастосовній діяльності.

У підрозділі 3.1. “Класифікація (види) експертиз, які застосовуються в митній справі” класифікація проводиться в залежності від того, яку мету ставить залучення експертного дослідження: або для прийняття управлінського рішення в митній справі, або як один із видів доказів у кримінальному або адміністративному провадженні.

У першій групі виділяються експертизи щодо визначення коду товарів, митної вартості товарів, країни походження товарів та інших питань, пов’язаних з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Друга група експертиз у митній справі включає експертизи, за допомогою яких порушується кримінальна або адміністративна справа (трасологічна, почеркознавча тощо), дається систематизація експертиз, яку прийнято проводити

по галузях науки або громадської практики (чи спільності науково-практичних знань).

Досліджується перелік типових питань, що ставляться експерту під час призначення експертиз і досліджень у митних цілях (за пріоритетними групами товарів).

У підрозділі 3.2. *“Оцінка та сфера використання висновків експертизи в митній справі”* визначається структура експертного висновку, аналіз значення експертизи, а також розглядається питання дослідження структури і змісту експертних висновків митних органів.

Висновки експерта повинні бути чіткими та зрозумілими, і це можливо лише за умови ясності, простоти викладу ходу дослідження, наукової обґрунтованості, переконливості й аргументованості висновків.

Вивчення судження експерта, що він сформулював у заключній частині висновку, допомагають в остаточному підсумку встановити: чи достовірно та обґрунтовано судження експерта про встановлений факт, який перевіряється.

Формулювання висновків – заключний етап експертного дослідження і складання висновку, в якому велика увага приділяється синтезу результатів дослідження, одержанню нових даних про предмет доказування на базі вихідних даних.

Висновки експерта – це відповіді на поставлені запитання особами, що проводять розслідування у справі, в яких, на основі спеціальних пізнань, затверджується існування чи відсутність певного факту. Зміст відповідей повинен суворо відповідати змісту поставлених запитань. У висновках обов’язково вказується об’єкт, стосовно якого експерт висловлює певне судження. Відповіді повинні формулюватися чітко і ясно, не допускається різне і двозначне їх тлумачення.

З боку закону чітких вимог до форми, структури та змісту експертного висновку немає. У ст. 273 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачається, що експерт повинен дати об’єктивний висновок на запитання, що перед ним поставлені. У Митному кодексі України також є упущення такого роду.

У зв’язку з таким положенням у нормативній базі спостерігається відомчий підхід до структури і змісту відповідального документа, який має вплив на формування висновків про предмет доказування.

Досліджена сфера використання та застосування висновків експертизи в правозастосовній діяльності митних органів за допомогою аналізу результатів роботи експертних підрозділів Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи за 2005 – 2006 роки.

Ситуація, яка створилася в інституті експертизи в адміністративному провадженні, явно не відповідає спрямованості й цілям діяльності правоохоронних органів, у тому числі митних. У зв’язку з цим природно

впливає висновок про необхідність створення єдиної правової бази, яка б забезпечувала процедуру призначення експертизи в адміністративному провадженні та висувала однакові вимоги до експертних висновків поза залежністю від їх відомчої належності. Такою об'єднуючою засадою може бути Закон України "Про експертизу в адміністративному провадженні".

ВИСНОВКИ

З урахуванням викладеного і на підставі одержаних у процесі дисертаційного дослідження результатів були сформульовані такі положення:

1. У новому Митному кодексі України 2002 року у ст. 3, яка має назву "Митна справа", не відбувається розкриття цього поняття, а дається лише перелік окремих видів діяльності митних органів. Однак, по-перше, у реалізації митної справи в нашій державі бере участь не тільки митна система, а і значне коло інших державних та недержавних органів, організацій тощо; по-друге, у цій статті визначені лише окремі напрями діяльності митних органів. Дійсно, законодавець правильно вважає, що вони найбільш важливі для участі митних органів у цьому виді державної діяльності, але, на жаль, він не враховує вплив на цей вид діяльності поглиблення зовнішньоторгово-економічних зв'язків, наближення норм митного законодавства України до митних міжнародних норм та стандартів, тому зміст поняття "митна справа" значно розширюється за допомогою включення до нього інформаційної, підприємницької і статистичної діяльності митних органів, міжнародного співробітництва та інших функцій митних органів.

Тому в дисертації пропонується визнати митну справу як спільну діяльність державних та недержавних суб'єктів, яка об'єднується системою митних органів відносно забезпечення виконання правил та стандартів переміщення товарів, багажу та транспортних засобів через митний кордон України.

2. Враховуючи багатоаспектність та складність питань, що виникають у процесі реалізації митної справи, учасники митних відносин потребують широкого використання спеціальних знань. Визначення підстави використання спеціальних знань у будь-якій процесуальній формі таке: норми матеріального (або процесуального) права, що містять спеціальні елементи в певній формі як пряму вказівку закону на застосування таких знань; рівень розвитку наукових знань і ступінь їх адаптації в процесуальній діяльності у вигляді апробованих і рекомендованих до впровадження в експертну діяльність методик (професійної оцінки спеціальних елементів); наявність об'єктивного зв'язку між способом застосування певних наукових знань і юридичною метою їх використання. Використання такого пошукового прийому дозволяє виявити специфічні

властивості спеціальних знань як процесуальної категорії, які можуть бути покладені в основу відповідної дефініції. Результатом такого функціонального підходу є висновок про спеціальні знання як про високопотенційну наукову інформацію неправового характеру, які реалізуються за допомогою наукових методик у напрямі встановлення елементів юридичного факту.

3. Відповідно до тарифно-кваліфікаційного довідника, який містить вимоги до працівника тієї чи іншої кваліфікації, обіймання посади співробітника митної служби України потребує, наряду з базовими знаннями, володіння знаннями, що виходять за межі загальнонавчальних навчальних планів, тому митники повинні володіти додатковими знаннями економіки, психології тощо. Але й цих додаткових знань, які вони отримують у спеціалізованих навчальних закладах, недостатньо. Це питання вирішується за допомогою експертизи, яка здійснюється спеціалізованими закладами митної служби та розгалуженою системою закладів інших міністерств та відомств, яким надано право проводити експертні дослідження в митній справі.

4. Найбільш важливе місце в проведенні експертиз у митній справі належить системі митних лабораторій на чолі з Центральним митним управлінням лабораторних досліджень та експертної роботи, до якого входять служби експертного забезпечення митних органів. Ці служби створюються при регіональних митницях, робота цих експертних закладів здійснюється на підставі відомчих актів Держмитслужби, зміст яких обумовлюється основними завданнями, які виконує митна служба.

5. У системі експертних закладів України митні лабораторії займають особливе місце, оскільки вони:

1) здійснюють експертні дослідження у справах про контрабанду та порушення митних правил (застосування санкцій правових норм);

2) у справах про надання дозволів на здійснення операцій, пов'язаних з переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон України, вибору митного режиму та інших операцій, які здійснюються за участі фізичних та юридичних осіб (застосування диспозиції правових норм).

6. До кола завдань митних лабораторій належить надання висновків:

по-перше, відповідності стану переміщуваних товарів та транспортних засобів даним, які містяться в товаросупроводжуючих документах;

по-друге, надання висновків відносно можливості переміщення через митний кордон України тих чи інших предметів;

по-третє, надання висновків відносно відповідності товарів коду по УКТ ЗЕД для визначення митної вартості та стягнення податків і зборів.

Важливим завданням експертних закладів митних органів є проведення досліджень у справах про контрабанду та порушення митних правил. Розглядаючи стан експертних досліджень, які виконують ці спеціалізовані заклади митної служби, слід дійти висновку, що основна частина цих досліджень

належить до надання висновків для прийняття управлінських рішень відносно долі товарів та транспортних засобів для переміщення через митний кордон України.

7. Виконання цих завдань митними лабораторіями обумовлює необхідність застосування ними різноманітних форм та методів дослідження, особливостей оформлення цих висновків та подальшу правову природу застосування цих висновків на практиці.

8. Підвищення ролі та ефективності роботи експертних закладів Державної митної служби потребує подальшого правового регламентування:

по-перше, необхідно внести зміни до ст. 18 Митного кодексу України, в якій зафіксувати чинну систему митних лабораторій, оскільки існуючий текст вже не відповідає дійсності;

по-друге, доповнити Закон України “Про судову експертизу” з вказівкою на те, що в коло експертних закладів, висновки яких є доказом у кримінальних, цивільних, господарських та адміністративних справах, необхідно включити і митні лабораторії.

9. Оскільки митне дослідження здійснюють заклади ветеринарного, санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіаційного та інших видів спеціального контролю при переміщенні товарів та транспортних засобів через митний кордон України, необхідно прийняти акт на рівні Кабінету Міністрів України відносно єдиних форм та методів експертних досліджень, які вони здійснюють, процесуального їх оформлення, строків їх проведення та вартості проведених ними досліджень.

10. Митні органи є органами дізнання у справах про контрабанду. Відповідно до ст. 101 Кримінально-процесуального кодексу України, органи дізнання мають оперативно-розшукові повноваження, однак митні органи цих повноважень не мають. Досвід Європейського Союзу засвідчує, що для безперешкодного та швидкого здійснення міжнародної торгівлі митним органам необхідно надати адекватні та збалансовані повноваження, щоб вони мали змогу ефективно протидіяти порушенням митного законодавства, беручи до уваги інтереси законослухняних представників міжнародної торгівлі. Такими повноваженнями є оперативно-розшукові, тому, по-перше, необхідно митному органу надати статус правоохоронного органу, а по-друге, надати оперативно-розшукових повноважень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ

1. Карпенко А.Л. Роль експерта в производстве по делам о нарушении таможенных правил // Митна справа. – 2005. – № 1. – С. 21-23.

2. Карпенко А.Л. Использование опыта и специальных знаний специалистов и экспертов в таможенном деле при осуществлении экспертизы //

Митна справа. – 2006. – № 4. – С. 93-96.

3. Карпенко Г.Л. Визначення статусу експерта та спеціаліста в різних галузях українського права // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юрид. л-ра, 2006. – Вип. 29. – С. 332-336.

4. Карпенко Г.Л. Щодо проблемних питань експертної роботи у митній справі // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса: Юрид. л-ра, 2006. – Вип. 30. – С. 50-54.

5. Карпенко Г.Л. Спеціальні знання в митній справі // Проблеми вдосконалення професійної підготовки фахівців з митної справи: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2006. – С. 123-124.

6. Карпенко Г.Л. Визначення статусу експерта та спеціаліста в різних галузях права України // Правове життя сучасної України: Тези доп. 9-ї звіт. наук. конф. проф.-викл. і аспірант. складу / Відп. ред. д.ю.н., проф. Ю.М. Оборотов // Одес. нац. юрид. акад. – Одеса: Фенікс, 2006. – С. 258-259.

7. Карпенко Г.Л. Основні напрями регулювання експертної роботи в митній справі // Проблеми систематизації законодавства України про адміністративні правопорушення: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Сімферополь; Ялта: Вид-во КрЮІ ХНУВС, 2006. – С. 163-168.

8. Карпенко Г.Л. Правове регулювання статусу експерта та спеціаліста в митній справі // Право ХХІ століття: становлення та перспективи розвитку: Зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. конф. “Другі Прибузькі юридичні питання” / За ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. – Миколаїв, 2006. – С. 339-341.

9. Карпенко Г.Л. Центральне митне управління лабораторних досліджень та експертної роботи у рамках міжнародного співробітництва // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави: Матеріали IV Всеукр. наук. конф. правників-початківців, присв. пам'яті видатних учених-юристів П.О. Недбайла, О.В. Сурілова, В.В. Копейчикова, м. Одеса, 10-11 листопада 2006 р. / Відп. ред. Ю.М. Оборотов. – Одеса: Юрид. л-ра, 2006. – С. 193-197.

АНОТАЦІЯ

Карпенко Г.Л. Експертиза в митній справі: організаційно-правовий аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2007.

Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням правової природи та змісту інституту експертизи в митній справі.

Визначено поняття та правові основи здійснення митної справи в Україні. Розкрито зміст понять “спеціальні знання в митній справі” та “експертиза в митній

справі”. Розглянуто особливості проведення експертиз у митній справі. Охарактеризовано правовий статус експертних установ та експертів у митній справі. Подано класифікацію експертиз, які застосовуються в митній справі.

З урахуванням комплексного аналізу правоохоронної та правозастосовної діяльності митних органів наведено пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, яке регулює організацію та проведення експертизи в митній справі.

Ключові слова: митна справа, митна політика, спеціальні знання в митній справі, експертиза в митній справі, експертні установи в митній справі, експерт в митній справі, спеціаліст у митній справі.

АННОТАЦИЯ

Карпенко Г.Л. Экспертиза в таможенном деле: организационно-правовой аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2007.

Диссертация является первым комплексным исследованием правовой природы и содержания института экспертизы в таможенном деле. Актуальность избранной темы обусловлена необходимостью повышения эффективности управленческих решений в таможенном деле и усовершенствования методов борьбы с контрабандой и нарушением таможенных правил.

В первом разделе дано понятие таможенного дела в соответствии с нормами нового Таможенного кодекса Украины. Рассмотрены разные подходы в соотношении понятий “таможенное дело” и “таможенная политика”. Определены понятие и структура основ правового регулирования осуществления таможенного дела в Украине. Исследована проблематика существующих коллизий и несоответствий современным требованиям осуществления таможенного дела, имеющих в Таможенном кодексе Украины. Во втором разделе рассмотрены понятие экспертизы в таможенном деле и правовые основы ее осуществления и анализируются особенности ее проведения. Охарактеризован правовой статус экспертных учреждений и экспертов в таможенном деле. Предложено внести соответствующие изменения в Таможенный кодекс Украины, которые направлены на урегулирование правового статуса экспертных учреждений в таможенном деле. В третьем разделе рассматриваются практические и теоретические основы использования заключений экспертов в правоприменительной деятельности таможенных органов. Представлена и обоснована классификация экспертиз, применяемых в таможенном деле.

С учетом комплексного анализа правоохранительной и правоприменительной деятельности таможенных органов сформулированы

выводы и предложения, направленные на усовершенствование законодательства Украины, регулирующего организацию и проведение экспертизы в таможенном деле.

Ключевые слова: таможенное дело, таможенная политика, специальные знания в таможенном деле, экспертиза в таможенном деле, экспертные учреждения в таможенном деле, эксперт в таможенном деле, специалист в таможенном деле.

ANNOTATION

Karpenko G.L. Expertise in Customs Practice: Organizational and Legal Aspect. – Manuscript.

The candidate thesis in law within specialization 12.00.07 – Administrative Law and Process; financial law; information law. – Odessa National Academy of Law, Odessa, 2007.

The dissertation is the first complex research on the legal nature and content of the expertise institution in customs practice. The urgency of the chosen topic is stipulated by the necessity to increase the effectiveness of the administrative decisions in customs practice as well as by the improvement of means of struggle against smuggling and customs rules violation.

Considering the complex analysis of law enforcement activity of customs bodies the conclusions and proposals concerning the improvement of the legislation of Ukraine, which regulates the organization and conduction of expertise in customs practice are formulated.

Key words: customs practice, customs policy, special knowledge in customs practice, expertise in customs practice, expert institutions in customs practice, expert in customs practice, specialist in customs practice.